

ISSN:2821-1588		https://www.jadm.khadu.ir	
	Journal of Air Defense Management Volume 3, Issue 10 Summer 2024 P.P. 27-42		
Research Paper			
Identifying the Factors, Challenges and Solutions to deal with Cognitive War with a Focus on Generation Z in Iran Davood Rezaei¹, Hossein Ebrahimi² 1 Assistant Prof., Farabi University, Tehran, Iran. E-mail: Rezaeidavood1@gmail.com 2. PhD in Political Science, Lecturer at Farabi College, Tehran, Iran. E-mail: H.ebrahimi91@yahoo.com			
bArticle Information		Abstract	
Received: 2024/02/17 Accepted: 2024/04/30 Keywords: War, Cognitive War, Generation Z, Challenges, Solutions. Corresponding Author: Hossein Ebrahimi Email: H.ebrahimi91@yahoo.com		Background & Purpose: Cognitive war, as a new form of contemporary battles, is focused on the perceptive field of humans and has transferred the battle to the hearts, feelings and beliefs of people instead of the rubble. Cognitive warfare is the main means of achieving the developmental goals of arrogant powers without military conflict. One of the platforms used in this war is the cyberspace and the young generation of the society (Generation Z) has always been one of their targets. The purpose of this research is to deal with the effect of the enemy's cognitive warfare on generation Z and to examine the challenges and solutions ahead. Methodology: Based on the research data analysis, the dimensions of change of thoughts, change of belief, change of behavior and change of structure were the main elements of the research model. Also, 12 challenges of cognitive warfare in the country and 16 practical solutions to reduce its negative effects were formulated based on the opinion of experts. Also, the reliability of the research was confirmed by the method of retesting and its validity through analysis and review by informed people and pluralism (multiple perspectives) and analysis and review by the participants. Findings: Based on the analysis of the research data, change of thoughts, change of belief, change of behavior and change of structure were the main factors of the research model. Also, 12 challenges of cognitive warfare in the country and 16 practical solutions to reduce its negative effects were formulated based on the opinion of experts. Conclusion: Controlling and how to treat generation Z by managers is one of the subtleties and important management skills that have a significant impact on improving the performance and efficiency of various units. Based on the findings of the research, it is possible to apply the calculated implementation solutions to reduce the negative effects of cognitive warfare in the Z generation.	
Citation: Ebrahimi, Hossein and Rezaei, Davood.(2024). Identifying the Factors, Challenges and Solutions to deal with Cognitive War with a Focus on Generation Z in Iran. <i>Journal of Air Defense Management</i>, 3(10), 27-42.			

فصلنامه علمی مدیریت دفاع هوایی

دوره ۳، شماره ۱۰

تابستان ۱۴۰۲

صص ۲۷-۴۲

مقاله پژوهشی

شناسایی عوامل، چالش‌ها و راهکارهای مقابله با جنگ شناختی با تمرکز بر نسل زد در ایران

داود رضایی^۱، حسین ابراهیمی^۲

۱. استادیار، دانشکده فارابی، تهران، ایران. رایانامه: Rezaeidavood1@gmail.com

۲. دکتری علوم سیاسی، مدرس دانشکده فارابی، تهران، ایران. رایانامه: H.ebrahimi91@yahoo.com

چکیده

اطلاعات مقاله

زمینه و هدف: جنگ شناختی به عنوان صورت جدیدی از نبردهای معاصر، بر حوزه ادراکی انسان‌ها متمرکز است و نبرد را به جای خاک‌ریزها به قلوب، احساسات و باورهای افراد انتقال داده است. جنگ شناختی ابزار اصلی دستیابی به اهداف توسعه طلبانه قدرت‌های استکباری بدون درگیری نظامی است. یکی از بسترهای مورد استفاده در این جنگ، فضای سایبر و مجازی بوده و نسل نوجوان و جوان جامعه (نسل زد) همواره یکی از اهداف آن‌ها بوده است. هدف این پژوهش پرداختن به تأثیر جنگ شناختی دشمن بر نسل زد و بررسی چالش‌ها و راهکارهای پیش‌رو است.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۱۱/۲۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۲/۱۱

کلیدواژه‌ها:

روش‌شناسی: این پژوهش از نظر هدف، کاربردی است و با رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون انجام شده است. جامعه آماری پژوهش شامل اعضای هیئت علمی و صاحب‌نظران حوزه جنگ شناختی و علوم اجتماعی بود که تعداد ده نفر به روش گلوله‌برفی انتخاب شدند. داده‌های پژوهش از طریق مصاحبه نیمه ساختاریافته گردآوری شدند و تحلیل آنها از طریق کدگذاری با نرم افزار مکس کودا انجام شد. همچنین، پایایی پژوهش به روش بازآزمون و روایی آن از طریق تحلیل و بازبینی توسط افراد مطلع و کثرت‌گرایی (چند سویه نگری) و تحلیل و بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان تأیید شد.

جنگ،
جنگ شناختی،
نسل زد،
چالش‌ها،
راهکارها.

یافته‌ها: بر اساس تحلیل داده‌های پژوهش، تغییر افکار، تغییر باور، تغییر رفتار و تغییر ساختار از عوامل اصلی مدل پژوهش بودند. همچنین، ۱۲ چالش جنگ شناختی در کشور و ۱۶ راهکار اجرایی برای کاهش تأثیرات منفی آن بر اساس نظر خبرگان تدوین شدند.

نویسنده مسئول:

حسین ابراهیمی

نتیجه‌گیری: کنترل و چگونگی رفتار با نسل زد توسط مدیران، یکی از ظرافت‌ها و مهارت‌های مدیریتی مهمی است که تأثیر به سزایی بر بهبود عملکرد و بازدهی بیشتر واحدهای مختلف دارد. براساس یافته‌های پژوهش می‌توان راهکارهای اجرایی احصاء شده را به کار بست تا تأثیرات منفی جنگ شناختی در نسل زد را کاهش داد.

ایمیل:

H.ebrahimi91@
yahoo.com

استناد: ابراهیمی، حسین و رضایی، داود. (۱۴۰۳). شناسایی عوامل، چالش‌ها و راهکارهای مقابله با جنگ شناختی با تمرکز بر نسل زد در

ایران. فصلنامه مدیریت دفاع هوایی، ۳(۱۰)، ۲۷-۴۲.

مقدمه

جنگ ملازم دائمی بشر در طول تاریخ بوده است و انسان همواره با نوع کار و فعالیت خود آن را تحت تأثیر قرار داده است. از دوران باستان، از زمان جنگ‌های ایرانیان، مصریان، یونانیان و چینی‌ها تا به امروز، بشر مشغول مطالعه جنگ و ویژگی‌های آن بوده و همواره جوامعی پیروز و غالب شده‌اند که توانسته‌اند بر اساس فرهنگ راهبردی، محیط و ماهیت تهدیدات و قابلیت‌های در دسترس، یک تصویر جامع و دقیق از جنگ زمان خود ترسیم کنند و بر آن اساس، فناوری، دکترین و سازمان رزمی را توسعه دهند. امروزه جنگ به دلیل ظهور شبکه‌های اجتماعی و پیشرفت‌های فناوری که امکان توزیع اطلاعات زیادی را بین میلیاردها نفر در عرض چند دقیقه فراهم کرده، به تهدید اجتماعی و ایدئولوژیک تبدیل شده است.

جنگ شناختی به عنوان یکی از زیرشاخه‌های عملیات روانی، امروزه یکی از اصلی‌ترین حوزه‌هایی است که کشورهای غربی از آن برای در هم شکستن روحیه و اراده کشورهای مستقل استفاده می‌کنند. ذهن انسان اصلی‌ترین میدان نبرد است. در این میدان از تیر، تفنگ، تانک و موشک خبری نیست. فضای مجازی، خبر، تحلیل، روایت، گزارش و محصولات چندرسانه‌ای همچون سلاح میدان نبرد محسوب می‌شوند. جوانان و نوجوانان به دلیل استفاده فراوان از یکی از بسترهای این جنگ (فضای مجازی) همواره یکی از اهداف مهم دشمنان جهت اهداف سوء خود محسوب می‌شوند (محمدی نجم، ۱۴۲: ۸۷).

نسل زد^۱ یا زومرها یا دیجیتال زادگان به افرادی اطلاق می‌گردد که حدوداً از اواسط دهه نود میلادی تا سال‌های ۲۰۱۰ الی ۲۰۱۲ (دهه هشتادی و نودی شمسی) به دنیا آمده‌اند. افراد این نسل از روزی که به دنیا آمده‌اند دنیای دیجیتال را تجربه کرده‌اند و زندگی بدون اینترنت برای آن‌ها گیج، مبهم و حتی غیرقابل تصور است. این شهروندان دیجیتال به دلیل گسترگی ارتباطات، در سرتاسر دنیا ویژگی‌های مشترک بسیاری دارند. جوانان و نوجوانان کشور عزیز ما نیز از این امر مستثنی نیستند. دشمنان ج.ا.ایران از بستر فضای مجازی به صورت هوشمندانه به منظور تغییر باور، تفکر، فرهنگ، رفتار در صدد هستند تا القای خواسته خود را داشته و تلاش می‌کنند که جامعه هدف آن‌ها، آن‌طوری که آنان می‌خواهند در عرصه‌های مختلف کنش انجام دهند (نوری، ۱۴۰۱: ۱۰).

مقام معظم رهبری در باب اهمیت جنگ می‌فرمایند: امروز جنگ‌های دنیا جنگ‌های

¹. Zoomer Generation

ترکیبی است. جنگ سخت و جنگ نرم و جنگ فکری و جنگ فرهنگی و جنگ با سلاح‌های گوناگون و جنگ شناختی و امثال این‌ها با همدیگر مایه تهاجم به یک ملت یا یک کشور است. بازی‌های جنگ باید بتواند همه این لایه‌ها را با شیوه‌های روزآمد ان شاء الله تأمین کند (مقام معظم رهبری، مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری: ۱۴۰۱/۷/۱۱).

ناتو در سال ۲۰۲۰ پنج حوزه جنگی را با دشمنان آمریکا تعریف کرد که عبارت‌اند از: زمین، هوا، دریا، فضا و فضای سایبری که اخیراً حوزه جدیدی را به این پنج حوزه اضافه کرده‌اند و آن را جنگ شناختی نامیده‌اند و به شدت در آن متمرکز هستند. موضوع جنگ شناختی در عرصه مسائل جامعه و به‌ویژه جوانان و نسل زد یکی از نقاط مورد بحث و چالش برانگیز در جامعه ایران است. امروزه، تکنیک‌های جنگ شناختی چنان اهمیت یافته است که بدون توجه بدان این روند به فروپاشی و پایان حیات سیاسی کشورها منجر می‌گردد. جنگ شناختی به دنبال تحریف واقعیت‌ها، ایجاد یأس و ناامیدی، نادیده گرفتن دستاوردها و پیشرفت‌های عظیم کشور، خدشه‌دار کردن غیرت دینی و زیر سؤال بردن سنت‌های الهی است (جوانی، ۱۴۰۱: ۵). در صورتی که به این حوزه پرداخته نشود خطرات جبران‌ناپذیری به امنیت ملی کشور وارد می‌گردد. بنابراین هدف پژوهش حاضر این است که به‌صورت اکتشافی تأثیر جنگ شناختی را در نسل زد در ج.ا.ایران احصاء و سپس چالش‌ها و راهکارهای آن را بر روی نسل زد تبیین نماید.

پیشینه پژوهش

جنگ شناختی؛ جنگ شناختی^۱ به معنای استفاده از علوم شناختی در هدف قرار دادن قوه شناخت عموم مردم و نخبگان جامعه هدف با تغییر هنجارها، ارزش‌ها، باورها، نگرش‌ها و رفتارها از طریق مدیریت ادراک و برداشت است. جنگ شناختی نوعی جنگ برای کنترل یا تغییر نحوه واکنش افراد نسبت به اطلاعات دریافتی است و هدف آن فروپاشی دشمن از درون و تحمیل اراده سیاسی بدون اقدام سخت است (جوانی، ۱۴۰۱: ۱۳).

گرایش مؤسسه‌های نظامی به موضوع ((کنترل ذهن)) پدیده جدیدی نیست. در سال ۲۰۰۶، ژنرال بازنشسته، بوریس راتنیکوف، یکی از مقامات سابق کاگب^۲ آژانس اصلی امنیتی اتحاد جماهیر شوروی، به روزنامه تحت کنترل دولت روسیسکایا گزتا^۳ گفت که در

^۱. Combined War

^۲. KGB

^۳. Rossiskaya Gazta

اواسط دهه ۱۹۸۰، حدود ۵۰ مؤسسه تحقیقاتی در کشورش، روی روش‌های کنترل ذهن از راه دور مطالعه و تحقیق می‌کردند که با بودجه هنگفت دولت مدیریت می‌شدند. مفهوم تخریب و بازسازی ذهن، اولین بار توسط سازمان‌های جاسوسی آلمان در طول جنگ جهانی دوم به‌صورت علمی مطرح و سپس توسط سیا^۱ و کاگب تکمیل شد. همچنین، سایر اسناد محرمانه سیا مانند سند پروژه امکالتر^۲ نشان می‌دهد که سازمان جاسوسی و نظامی، علاقه زیادی به دستیابی به فناوری کنترل ذهن داشته‌اند. در مراحل اولیه مفهوم‌سازی جنگ شناختی به نقش علوم اعصاب شناختی، محاسبات شناختی، فضای مجازی و هوش مصنوعی و فناوری‌های مطالعه مغز توجهی نمی‌شد؛ اما به تدریج ماجراجویی دانشمندان با پیشرفت‌های انقلابی در علوم کامپیوتر، علوم اعصاب، فلسفه و روانشناسی، انسان‌شناسی و احساس نیاز آن‌ها به همکاری و تعامل هم‌افزا با یکدیگر، حوزه علمی جدیدی با عنوان علوم و فناوری‌های شناختی (هوش مصنوعی، علوم اعصاب شناختی، محاسبات شناختی، انسان‌شناسی شناختی، فلسفه ذهن) شکل گرفت (محبوب، ۱۴۰۱: ۴).

علوم و فناوری‌های جنگ شناختی؛ در آخرین و جذاب‌ترین فناوری‌های جنگ شناختی با عنوان فناوری‌های کنترل ذهن، ساختار خیزروف^۳ و گروه تحقیقاتی‌اش (متشکل از مهندسان کامپیوتر و برق، عصب‌شناسان، فیزیک‌دانان، شیمی‌دانان، دانشمندان مواد و نانو، زیست‌شناسان، متخصصان علوم شناختی) درصدد برآمدند میلیون‌ها نانو ذرات الکترومغناطیسی را که دو هزار برابر ریزتر از موی انسان هستند، به‌صورت وریدی وارد جریان خون کنند. هنگامی که نانو ذرات در مغز و کنار نورون‌ها قرار می‌گیرند، می‌توان آن‌ها را با ایجاد میدان مغناطیسی تحریک نمود و این‌گونه می‌توان به‌صورت بی‌سیم با مغز تعامل و تبادل اطلاعات داشت (برگن^۴، ۲۰۲۱).

اولین مغالطه در مفهوم جنگ شناختی، تحدید جنگ شناختی به سطح روان‌شناختی^۵ است، بدین معنا که مطالعه شناخت به سطح روانشناسی محدود شده است؛ درحالی که جنگ شناختی، بر حوزه بین‌رشته‌ای علوم و فناوری‌های شناختی مبتنی است. هر یک از علوم و فناوری‌های شناختی، یک هدف واحد دارد: تبیین کارکردها، فرایندها و ساختارهای مغز، به‌عنوان سیستم پردازنده اطلاعات؛ اما نباید قدرت تبیین در همه این رشته‌ها را یکسان

^۱. CIA

^۲. MKULTRA :Declassified SIA Document: <http://www.aa.com>.

^۳. Sakhroff Khizorov

^۴. Bergen

^۵. Cognitive Warfare Limited to Cognitive Psychology Level

فرض کرد. حوزه تحقیقاتی و مطالعاتی جنگ شناختی، حوزه تحقیقاتی بین‌رشته‌ای است که بر علوم شناختی، شامل روان‌شناسی، علم اعصاب (عصب‌شناسی)، علوم رایانه (هوش مصنوعی)، جامعه‌شناسی شناختی، انسان‌شناسی شناختی، زبان‌شناسی شناختی، فلسفه (فلسفه ذهن) و غیره متکی است. واضح است که این علوم در کنار شناخت به موضوع‌های دیگری نیز می‌پردازند؛ بنابراین آن بخش از علوم که به‌نوعی به موضوع علوم شناختی بپردازد، جزء علوم شناختی محسوب می‌شود (محبوب، ۱۴۰۱: ۸).

جدول ۱. علوم و فناوری‌های جنگ شناختی

رشته	تمرکز	مسائل اصلی
روان‌شناسی شناختی	تبیین شناختی فرایندها و کارکردهای شناختی مبتنی بر داده‌های رفتاری مطالعه علمی مدل‌های شناختی پردازش اطلاعات مربوط به فرایندها و بازنمایی‌های ذهنی سطح بالا (توجه، ادراک، حافظه، آگاهی، تصویرسازی، زبان، هوش، تفکر و مفهوم‌سازی) (کلگوک، ۲۰۰۷؛ رید، ۲۰۱۰).	سبک‌های اثربخش و غیر اثربخش توجه، تصمیم‌گیری، حافظه، ارزیابی و حل مسئله، تفکر؛ آسیب‌پذیری‌های سیستم شناختی، ساختار و انواع هوش، برنامه‌های توان‌بخشی و سنجش شناختی، مهارت‌های شناختی، ارزیابی و تشخیص شناختی، تقویت مهارت و توانمندی‌های شناختی، اصلاح و بازآموزی شناختی، تأثیر شناختی، تحریف شناختی، فریب شناختی (هونت و آلیس، ۲۰۰۶).
علوم عصب‌شناختی	تبیین الگوهای شناختی و کشف الگوریتم‌های فعالیت‌های نورونی (فیزیکی و شیمیایی) زیربنای شناخت (فارستمان و همکاران، ۲۰۱۱؛ کای، ۲۰۰۸). استفاده از فناوری‌ها و روش‌های تصویربرداری و مطالعه عمیق مغز	چگونه الگوهای نورونی در مغز باعث ایجاد فرایندهای شناختی مانند ادراک، حافظه، درک، بینش و استدلال می‌شود؟ چگونه دانش و اطلاعات در ساختار فیزیکی مغز بازنمایی می‌شود و چگونه می‌توان به آن دسترسی پیدا کرد و از آن در اندیشه و ادراک و عمل بهره برد؟
علوم اعصاب شناختی محاسباتی	تبیین محاسبات پردازش اطلاعات مغز (گربفیتث، ۲۰۱۵). بررسی چگونگی پردازش اطلاعات در سطوح مختلف مغز و تبیین عملکردهای شناختی متناظر با فعل‌وانفعالات پیچیده الکتروشیمیایی (کریگسکورت و داگلاس، ۲۰۱۸)	پردازش اطلاعات و محاسبات در نورون‌ها چگونه اجرای کارکردهای شناختی توسط مغز را امکان‌پذیر می‌کند؟ چگونه سیگنال‌های الکتریکی و مواد شیمیایی در مغز در جهت تصویرسازی، دیدن، شنیدن، یادگیری، به خاطر آوردن و برنامه‌ریزی به کار گرفته می‌شود؟
هوش مصنوعی	تقلید و بازتولید هوش انسانی در ماشین با رایانه و توانایی دست یافتن به کارایی در حد انسان در همه امور شناختی توسط رایانه (ماریلستون و همکاران، ۲۰۱۶)	مطالعه استعدادهای ذهنی از طریق مدل‌های محاسباتی خودکارسازی فعالیت‌هایی که ما آن‌ها را به تفکر انسانی نسبت می‌دهیم، فعالیت‌هایی مثل تصمیم‌گیری، حل مسئله، یادگیری و غیره. توضیح و شبیه‌سازی رفتار هوشمندانه به‌وسیله فرایندهای کامپیوتری مطالعه محاسباتی‌ای که درک استدلال و عمل کردن توسط ماشین را ممکن می‌سازد. دانش و مهندسی ساخت ماشین‌های هوشمند و به‌خصوص برنامه‌های رایانه‌ای هوشمند

مدل‌های شناختی فرایند و ساختارهای اجتماعی و فرهنگی (نمادها، ارزش‌ها، عضویت گروهی، باورها و عقاید و غیره). تنوع فرهنگی و تحلیل الگوهای عمومی شناخت یا مشترکات شناختی در راستای جمع‌کردن مقولات فرهنگی و اجتماعی. نحوه شکل‌گیری گروه‌های اجتماعی و نقش شناخت در آن، درگیری‌های قومی، نژادی و مذهبی، نقش رهبران اجتماعی-سیاسی و شخصیت آن‌ها در رفتارهای سیاسی-اجتماعی، نقش شناخت، هویت اجتماعی، هیجان و نگرش در رفتارهای اجتماعی و سیاسی، افراط‌گرایی و مناقشه‌های بین‌المللی	مطالعه شرایطی که در آن معنای اجتماعی از طریق فرایند شیء‌وارگی مغز تشکیل می‌شود (رافائل، ۲۰۱۷). چگونگی ارتباط شناخت با مفاهیم جامعه (ساختارها، نهادها، نظام‌ها و غیره) و مفاهیم فرهنگ (صورت‌های فرهنگی، ساختارهای فرهنگی، خرده‌فرهنگ‌ها و غیره). مطالعه مکانیسمی که به‌وسیله آن، فرایندهای فرهنگی و اجتماعی در اذهان فردی ساخته و پرداخته می‌شود و میکرو بنیادهای کنش اجتماعی را شکل می‌دهد. شناسایی پارامترهای اجتماعی و فرهنگی و زبان شناختی مؤثر بر شناخت و نقش شناخت در پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی، پیوند میان شناخت و جامعه و فرهنگ (زروباول، ۲۰۱۹).	جامعه‌شناسی شناختی
---	---	---------------------------

ویژگی‌های جنگ شناختی؛ ویژگی‌های جنگ شناختی را می‌توان به طور خلاصه در

موارد زیر بر شمرد؛

۱- به هم‌پیوستگی: اجزای مختلف تشکیل‌دهنده عرصه که به‌صورت شبکه‌ای به هم مرتبط شده‌اند. اگرچه عملیات شناختی نیازمند به همکاری رشته‌های مختلف علوم و فناوری‌های شناختی است؛ اما این علوم به‌صورت یکپارچه عمل می‌کنند.

۲- توزیع‌شدگی: اقدام‌های اصلی و پشتیبان در بخش‌های مختلف توزیع می‌شود.

۳- هم‌گرایی: مجموعه‌ای از علوم و فناوری‌ها که از طریق تعامل‌های دوطرفه، زیربنای عملیات شناختی را به وجود می‌آورد.

۴- بلوغ: علوم و فناوری‌ها و تکنیک‌ها، استراتژی‌ها و فنون آن به سطحی رسیده‌اند که به‌عنوان موجودیتی مستقل به رسمیت شناخته می‌شود.

۵- نقش: در یکی از حوزه‌های اصلی و کلان دفاعی و امنیتی، نقش مستقل عمل می‌کند. عرصه جنگ شناختی نشان می‌دهد که یکی از مفاهیم جدید در حوزه دفاعی و امنیتی، امنیت شناختی و دفاع شناختی است.

۶- پیچیدگی: طرح‌ریزی و اجرای عملیات آن ماهیت پیچیده دارد و انجام مأموریت آن در قالب سایر عرصه‌ها امکان‌پذیر نیست.

۷- گستردگی: دامنه و ابعاد حوزه مأموریتی آن گسترده است و موجودیتی مستقل را می‌پذیرد. ابعاد گسترده جنگ شناختی، ماهیت تخصصی و رسالت و مأموریت‌های گسترده آن را نشان می‌دهد که تحقق این رسالت‌ها و مأموریت‌ها به ساختار سازمانی و منابع انسانی و سایر منابع لازم در قالب یک موجودیت سازمانی جدید نیاز دارد (محبوب، ۱۴۰۱: ۱۷۵).

نسل زد

برای بررسی بهتر و دقیق‌تر نسل زد و تفاوت آن‌ها با سایر نسل‌های پیش از خود، نگاهی اجمالی بر تعریف نسل و تفاوت نسل‌ها پرداخته شده است. در تعریف نسل بین جامعه‌شناسان توافق کلی وجود ندارد، با این حال، بر پایه تعاریف آبرکرامبی و هیل^۱، «نسل» شامل گروهی از افراد است که در بازه زمانی واحدی به دنیا آمده‌اند و تجارب، منافع و دیدگاه‌های مشترکی دارند و نسبت به این تجارب و منافع آگاهی کامل دارند. آنچه در طبقه‌بندی این نسل‌ها باید در نظر گرفت تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی این گروه‌های سنی با سایر نسل‌های پیش و پس از خود است. به عبارت دیگر، زمانی گروه‌های سنی به لحاظ جمعیت‌شناختی «نسل» شناخته می‌شوند که ویژگی‌های فرهنگی و جمعیت‌شناختی متمایز و قابل توجهی نسبت به دیگر گروه‌های سنی داشته باشند. حال بر اساس این ویژگی‌های متمایزکننده به طبقه‌بندی نسل‌ها در هشتاد سال اخیر در فرهنگ غربی و سپس در ایران پرداخته می‌شود (نوری، ۱۴۰۱: ۱۵). در غرب پس از جنگ جهانی دوم سه نسل مختلف شناسایی شدند؛ «نسل X» که شامل متولدین سال‌های ۱۹۶۴ تا ۱۹۸۱ است (در ایران متولدین قبل از دهه پنجاه شمسی).

«نسل Y» که متولدین سال‌های ۱۹۸۲ تا ۱۹۹۴ را شامل می‌شود (در ایران متولدین اواخر دهه پنجاه و کل دهه شصت). «نسل Z» یا نسل اینترنت (نسل زومرها^۲ یا نسل دیجیتال) که شامل متولدین سال‌های ۲۰۰۰ به بعد است.

طبقه‌بندی نسل‌ها در ایران؛ طبقه‌بندی نسل‌ها در ایران قدری متفاوت است، اما ویژگی‌های مشابهی با نسل‌های Y، X و Z غربی‌ها دارد. برخی نسل‌ها به دلیل تجربه خاص یک واقعه یا دوران تاریخی خاص نام‌گذاری‌های خاصی به آن‌ها اطلاق شده است؛ مانند نسل انقلاب، نسل جنگ، نسل بحران، نسل رکود و غیره (همان: ۱۶). در زمینه جامعه‌شناسی طبقه‌بندی به شرح زیر صورت‌بندی شده است:

نسل سختی (۱۳۲۰-۱۳۲۴): این نسل از نظر سیاسی در دوران سکوت و فشار سیاسی و از نظر اقتصادی در دوران پس از نوسازی اولیه ایران (حکومت پهلوی دوم) زیسته و اکنون در کهن‌سالی قرار دارند.

نسل انتقالی/نسل داغ (۱۳۴۰-۱۳۴۴): این نسل در دوران رفاه اقتصادی ایران به دنیا

^۱. Abrecrombie and Hill

^۲. Zoomers

آمده اما در انقلابی که نسل قبل تدارک دیده شرکت جستند و اولین نسل جبهه‌های جنگ را تشکیل دادند.

نسل رفاه نسبی/نسل به ارث رسیده (۱۳۵۰-۱۳۵۴): این نسل دوران خردسالی خود را در رژیم سابق سپری کرده‌اند. این دوران خیلی زود پایان یافت و آن‌ها به دوران بعد از انقلاب پا گذاشتند.

نسل اول انقلاب (۱۳۶۰-۱۳۶۴): همان دهه شصتی‌ها معروف. این نسل دقیقاً پس از انقلاب به دنیا آمده، به مدرسه‌رفته و بزرگ‌شده‌اند. آن‌ها کاملاً تحت تعلیم دستگاه‌های آموزشی و تربیتی انقلاب بوده‌اند.

نسل دوم انقلاب (دهه هفتادی‌ها): نسلی که پس از دوران جنگ و در دوران نوسازی اقتصادی به دنیا آمده و یک تجربه سیاسی مهم (اصلاحات) را از سر گذرانده است.

نسل زد (دهه‌های هشتاد و نود): نسل بازی‌های کامپیوتری، والدین هلیکوپتری دوموتوره (دودرآمده) و نسل رقابت بر سر مدارس غیرانتفاعی خوب. ماجرای دهه هشتادی‌ها و نودی‌ها متفاوت‌تر است (کوثری، ۱۳۸۷: ۸۴-۶۴)

نکته جالب توجه این است که این نسل (دهه هشتادی و نودی) همان نسل «زد» به یمن اینترنت و ارتباطات وسیع و گسترده جهانی با سایر هم‌نسلان خود در سرتاسر دنیا، به لحاظ جهان‌بینی و زاویه نگاهشان به زندگی و دنیا تفاوت چندانی با یکدیگر ندارند (نوری، ۱۴۰۱: ۳۴)

نسل «زومرها» یا به اختصار نسل زد به‌طور مشخص در فضایی به دنیا آمده‌اند که اینترنت جزئی ذاتی از آن بوده و این پدیده همیشه برای آن‌ها حاضر بوده است. نسل متولدشده در دهه‌های هشتاد و نود که عمدتاً فرزندان افراد متولدشده در دهه‌های پنجاه و شصت هستند، روابطشان با دنیای دیجیتال و شبکه‌های اجتماعی بیشتر از روابط اجتماعی‌شان است. آن‌ها اینترنت را مغز بیرونی خود می‌پندارند و به همین خاطر مشکلات خود را به‌گونه‌ای کاملاً متفاوت نسبت به نسل‌های قبلی برطرف می‌کنند.

جدول ۲. ویژگی‌های متمایزکننده نسل Z از نسل‌های دیگر (دی ویک و جوزف، ۲۰۲۰)

ویژگی‌ها	ردیف
جو رقابتی سنگین دارد	۱
بدبین و فردگرا هستند	۲
بر مسائل مالی تمرکز دارد	۳
کارآفرین است	۴
علاوه بر ارتباط مجازی به ارتباط رودررو نیز علاقه‌مند است	۵
ترجیح می‌دهد مستقل کار کند	۶

۷	از تغییر استقبال می‌کند
۸	با فناوری نفس می‌کشد و گوگل از آن‌ها بزرگ‌تر است
۹	نسل اخلاقی است
۱۰	والدین والدین خود هستند (برای والدین خود بزرگ‌تری می‌کنند)
۱۱	تجربه متفاوتی از خانواده دارند (پدران و مادران شاغل)
۱۲	دائماً عطش محتوای آنلاین دارند
۱۳	نسلی پرمشغله است
۱۴	نسل‌های قبل از خود را به فرهنگ خود جذب می‌کنند
۱۵	فکر ازدواج دارند اما دیرتر انجام می‌دهند
۱۶	سن بلوغ دختران این نسل کاهش یافته است
۱۷	نسل زد نسل بی‌مرز و بی‌اعتنا هستند
۱۸	نحوه وقت‌گذرانی، رفتارهای کلی، نگرش نسبت به دین، جنسیت و سیاست با همه نسل‌های پیش از خود دارای تفاوت است
۱۹	از نظر جسمانی نسبت به نسل‌های پیش از خود با سرعت بیشتری رشد می‌کنند اما به لحاظ عقلی از سن خود عقب‌تر هستند
۲۰	بسیار علاقه‌مند به بازی‌های ویدیویی هستند
۲۱	زنان این نسل بیشتر از مردان وارد دانشگاه می‌شوند
۲۲	اصطلاحات گفتاری خاص نسل خود را دارند
۲۳	اعتقاد جدی به گفت‌وگو و مذاکره برای بهبود وضعیت را دارند
۲۴	واقع‌گرا و نسبت به تعهد و وعده دیگران حساس هستند
۲۵	علاقه دارند پروژه‌ای که انجام می‌دهند بازخورد بگیرند
۲۶	نسل زد اکثراً تجربه تنهایی و افسردگی دارند

پیشینه تجربی

در خصوص جنگ شناختی و اهداف آن پژوهش‌هایی انجام شده است که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود:

مقاله‌ای با عنوان معماری سازمانی جنگ شناختی در ارتش جمهوری اسلامی ایران که بر اساس یافته‌های این پژوهش اهداف جنگ شناختی شامل تحول در نحوه نگرش انسان به محیط پیرامون است و زمینه را برای انجام کاری خاص مهیا می‌سازد که به گستردگی کل کشور و تمام افراد جامعه اعم از نیروهای نظامی، غیرنظامی و حتی زنان و کودکان آن جامعه هست. دشمنان فرمانطقه‌ای از سالیان قبل جنگ شناختی را در حوزه‌های مختلف از قبیل جنگ الکترونیک، جنگ سایبری و جنگ روانی در فضای مجازی و حقیقی به‌شدت علیه ایران شروع نموده‌اند (قیامی، سجادی اصل و مصدق: ۱۳۹۹).

مقاله واکاوی اهداف جنگ شناختی دشمن و راهکارهای تاب‌آوری مقابله با آن با تأکید بر آموزه‌های قرآن که یافته‌های این پژوهش حاکی از آن بود که جنگ شناختی به اهدافی از

قبیل تحریف واقعیت‌ها، ایجاد یأس و ناامیدی، نادیده گرفته دستاوردها و پیشرفت‌های انقلاب اسلامی، خدشه‌دار کردن غیرت دینی و زیر سؤال رفتن سنت‌های الهی پرداخته و راهکارهای تاب‌آوری مقابله با آن شامل افزایش آگاهی و بصرت، شناخت تکنیک‌های جنگ شناختی، ولایت‌پذیری، جهاد تبیین و ارتقای سواد رسانه‌ای با تأکید بر آموزه‌های قرآنی است (عراقی، بیگدلی، رجبی ده برزوئی: ۱۴۰۱).

مقاله‌ای دیگر به روش تحلیل برساختی، تحلیل اکتشافی و تحلیل تحویلی متون مرتبط با عنوان جنگ شناختی: از شناخت در رزم تا عرصه جنگ شناختی انجام شد. یافته‌های آن بر اساس رنسانس علوم و فناوری‌های شناختی، برتری آینده را برتری شناختی می‌داند و آن را در گرو قدرت‌نمایی در عرصه جنگ شناختی ترسیم می‌کند (محبوب، شکوری: ۱۴۰۱).

مقاله انقلاب سایبری و تحول مفهوم جنگ اطلاعاتی در عرصه روابط بین‌الملل که به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که انقلاب ارتباطات و اطلاعات و سایبری، جنگ اطلاعاتی از سطح عملیاتی و تاکتیکی به سطح راهبری گسترش یافته و ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی را در بر گرفته است؛ لذا دانش و به‌ویژه دانش سایبری کلید موفقیت در عرصه جنگ اطلاعاتی به شمار می‌آید (طاهری زاده، ترابی: ۱۴۰۰).

پژوهش‌های حوزه جنگ شناختی بیشتر به دنبال شناخت و گره زدن مفهوم جنگ شناختی به جنگ اطلاعاتی، حوزه نظامی و مفاهیم قرآنی بوده‌اند. در خصوص تأثیرات آن بر جامعه به ویژه نسل زد و ارائه راهکار مرتبط خلأ مطالعاتی جدی وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر جزء پژوهش‌های کیفی و به روش تحلیل مضمون انجام شده است. جامعه آماری پژوهش شامل خبرگان حوزه جنگ شناختی و عضو هیأت علمی دانشگاه‌ها و سابقه فعالیت اجرایی در جایگاه‌های مدیریتی بودند. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی تا رسیدن به اشباع نظری انجام شد و در نهایت با ده نفر از خبرگان حوزه جنگ شناختی مصاحبه به عمل آمد.

روش گردآوری اطلاعات با ابزار مصاحبه نیمه ساختاریافته بود. پروتکل اصلی مصاحبه دارای ۲ سؤال عمیق بود که برحسب اهداف پژوهش به طرح نظرات مصاحبه‌شوندگان در خصوص چالش‌ها و راهکارهای تأثیرات جنگ شناختی بر روی نسل زد پرداخته شد. در این بخش برای تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه از روش تحلیل مضمون استفاده شد. تحلیل تماتیک یک روش برای تحلیل داده‌های کیفی و یکی از روش‌هایی است که بر شناسایی

الگوی معنایی در یک مجموعه تمرکز دارد. این تحلیل فرایند شناسایی الگوها یا تم‌ها در بطن داده‌های کیفی است. برای حصول اطمینان از روایی داده‌های کیفی از راهبردهای تحلیل و بازبینی توسط افراد مطلع و کثرت‌گرایی (چند سویه نگری) و تحلیل و بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان استفاده شد. بدین‌صورت که برای تأیید داده‌ها و صحت کدهای استخراج‌شده کدگذاری اولیه هر مصاحبه به‌طور مستقل به مصاحبه‌شونده برگردانده شد و مورد اصلاح و تأیید قرار گرفت. پایایی داده‌های کیفی از روش فرمول هالستی و درصد توافق مشاهده شده خبرگان ($PAO=2A(nA+nB)$) محاسبه گردیده است. همچنین مقوله‌ها و نتایج تحلیل مصاحبه‌ها بار دیگر به شرکت‌کنندگان در تحقیق نشان داده شد تا از میزان انطباق نتایج با نظر مصاحبه‌شوندگان اطمینان حاصل شود.

یافته‌های پژوهش

در این مطالعه برای تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی از روش آنالیز پنج مرحله‌ای گرانه‌ایم و لاندمن استفاده شد. مراحل پنج‌گانه آنالیز به شکل زیر است:

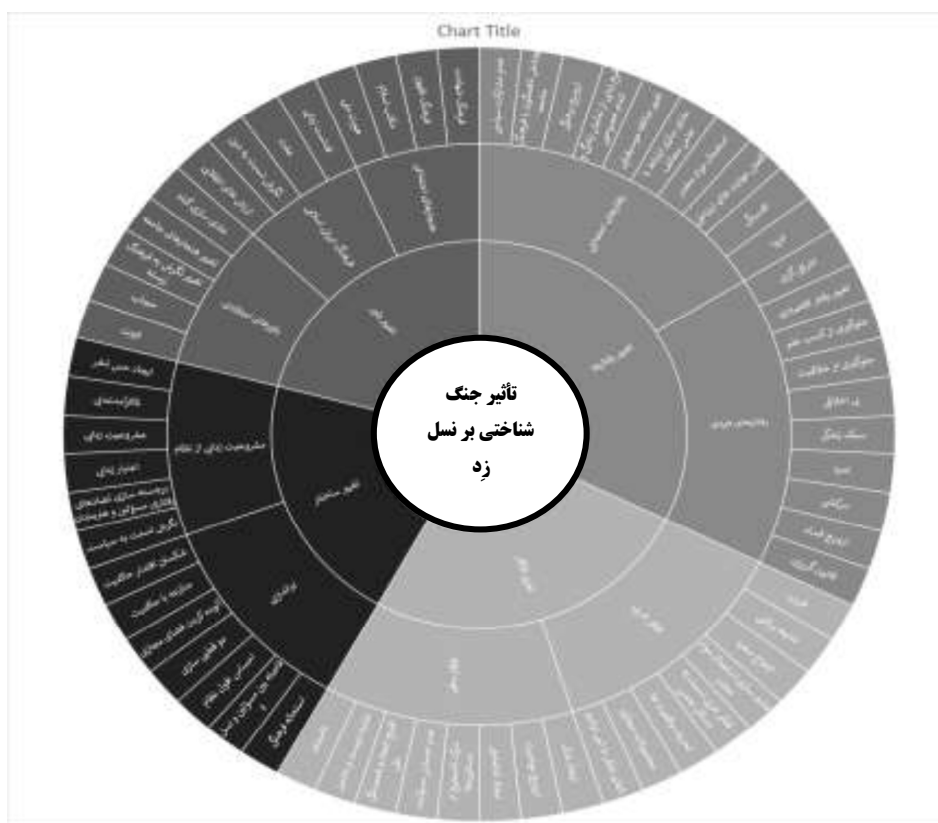
۱. مکتوب کردن کل مصاحبه بلافاصله بعد از هر مصاحبه
۲. خواندن کل متن برای رسیدن به درک کلی از محتوای آن
۳. تعیین واحدهای معنایی و کدهای اولیه
۴. طبقه‌بندی کدهای اولیه مشابه در طبقات جامع‌تر
۵. تعیین درون‌مایه اصلی طبقات، بر این اساس کدهای استخراج‌شده به شرح جدول ۵ خلاصه‌سازی شد:

جدول ۵. حوزه‌های تأثیر جنگ شناختی بر نسل زد

ابعاد	مؤلفه	عوامل (تأثیر جنگ شناختی بر روی نسل زد) و تعداد فراوانی
تغییر باورها	باورهای اعتقادی هنجارهای اجتماعی تغییر فرهنگ ایرانی-اسلامی	عادی‌سازی گناه (۹)، تغییر هنجارهای جامعه (۷)، تغییر نگرش به فرهنگ زیسته (۵)، حجاب (۱۰)، غیرت (۱۰)، فرهنگ شهادت و شهیدان (۸)، فرهنگ ظهور (۷)، مکتب اسلام (۱۰)، هویت ملی (۱۰)، قداست زدایی (۸)، از بین بردن عفت (۶)، نگرش نسبت به دین (۷)، ارزش‌های دینی و انقلابی (۸)
تغییر افکار	افکار منفی افکار غربی	ناامیدی (۹)، آینده تاریک (۸)، اشتباه دوست و دشمن (۷)، تقبیح اتحاد و همبستگی ملی (۷)، عدم احساس مسئولیت (۵)، درک ناصحیح از دستاوردها (۸)، ایجاد نارضایتی (۱۰)، مهاجرت (۷)، ایجاد تردید و شک (۷)، القای تفکر ما نمی‌توانیم (۷)، محصولات مجازی (۹)، تحریف واقعیت‌ها (۹)، تفکر غربی نسبت به مسائل جنسی (۹)، عادی‌سازی استعمال مواد مخدر (۹)، مسئله ازدواج سفید (۷)، شایعه‌پراکنی و فریب (۹)
تغییر رفتارها	رفتارهای فردی رفتارهای اجتماعی	قانون‌گریزی (۶)، ترویج فساد (۷)، سرکشی (۵)، تمرد (۳)، سبک زندگی (۹)، بی‌اخلاقی (۶)، جلوگیری از خلاقیت (۵)، جلوگیری از کسب دانش (۴)، تغییر رفتار اقتصادی (۴)، اشرافی‌گری (۷)، انزوا (۳)، افسردگی (۶)، کاهش مهارت‌های

		ارتباطی (۴)، مواد مخدر (۸)، عادی سازی دوستی با جنس مخالف (۹)، تغییر ذائقه موسیقیایی (۶)، قبح زدایی از نمایش زندگی و اندام خصوصی (۸)، ترویج نمایش برهنگی (۷)، پوشش متفاوت (۷)، عدم مشارکت سیاسی (۵)
تغییر ساختار	براندازی مشروعیت زدایی از نظام	شکستن اقتدار حاکمیت (۱۰)، منازعه با حاکمیت (۸)، آلود کردن فضای اجتماعی (۹)، دوقطبی سازی (۱۰)، احساس افول نظام سیاسی (۷)، فاصله بین مسئولین و نسل Z (۷)، استحاله فرهنگی (۷)، تنفر (۶)، اعتماد زدایی (۹)، اعتبار زدایی (۸)، مشروعیت زدایی (۱۰)، ناکارآمد نمایی (۱۰)، برجسته سازی تضادهای رفتاری و اجتماعی مسئولین و هنرمندان متناسب به نظام (۹)، نگرش نسبت به سیاست (۶)

در نهایت با توجه به اطلاعات به دست آمده از طریق کدهای تلخیص شده نهایی و مبانی نظری مطالعه شده، مدل مفهومی مرتبط با عوامل به شکل زیر فرض شد:

شکل ۱. مدل مفهومی؛ حوزه‌های تأثیر جنگ شناختی بر نسل زد

چالش‌های شکل‌گیری جنگ شناختی زیر توسط خبرگان پژوهش عنوان شد:

- قدرت فوق‌العاده امپراتوری خبری دشمن
- شکل‌گیری جریان معاندین خارج‌نشین جمهوری اسلامی تحت حمایت دولت‌های

استکباری و در رأس آن‌ها امریکا

- عدم تبیین درست دستاوردهای نظام اسلامی که موجب درک ناصحیح بخشی از جامعه به‌ویژه نسل جوان از واقعیت‌های کشور می‌گردد.
- عملکرد ضعیف فرماندهان و متولیان فرهنگی
- تمرکز دشمن روی گسل‌های قومیتی، اعتقادی، سیاسی، اقتصادی، جنسیتی و ...
- کاهش اعتماد کارکنان به مسئولین به دلیل حرف‌های تکراری بدون عمل
- رسوخ سبک زندگی غربی بر جامعه هدف ایران
- ظهور و بروز نسل جدیدی که نه‌تنها زندگی را در فضای مجازی آموخته بلکه بالاتر از آن، در فضای مجازی متولدشده است، رفتار و کنش غالب او سلسله مراتبی نیست و شبکه‌ای است و بینش و نگرش ریشه‌داری ندارد و دارای سازه ناپایدار است.
- محیط امنیت بیش‌ازحد پیچیده شده
- درک مفاهیم، راهبردها و اقدامات فعلی تکاپوی این حد از پیچیدگی امنیتی را ندارند.
- ابهام و پیچیدگی تهدیداتی که با آن‌ها روبرو هستیم روندی تصاعدی و فزاینده دارد، به‌طوری‌که درک تغییرات نیازمند الگوهای تحلیل اطلاعات بسیار قوی است.
- دشمن با بهره‌گیری از بعد شناختی، با ترکیب انواع روش‌ها و ابزارها و استفاده هم‌زمان و هم‌افزا از آن‌ها برای تغییر رفتار نظام ج.ا.ا. (انفعال، تسلیم و یا براندازی) تلاش می‌کند.
- راهکارهای زیر جهت کاهش تأثیرات جنگ شناختی دشمن بر نسل زد مطرح شد؛
- تدوین اصول و مبانی مشترک جنگ شناختی در جامعه دفاعی و امنیتی کشور
- تنظیم مدل مفهومی جامع جهت معرفی بازیگران، حوزه‌ها، ابزارها و مراحل مربوطه.
- تدوین چارچوبی برای تجزیه و تحلیل تهدیدات شناختی.
- اقدامات مشترک دستگاه‌های مسئول مقابله با این پدیده نوظهور
- هماهنگی هم‌افزا بین سازمان‌های اطلاعاتی نظامی، انتظامی و غیرنظامی کشور.
- ارتقای ظرفیت شناختی خود
- آگاهی وضعیتی میدان نبرد و ایجاد تصویر مشترک از صحنه جنگ
- خرد راهبردی و بصیرت انقلابی
- تبدیل سازمان خودی به یک سازمان انطباق‌پذیر و چالاک.
- بالا بردن سواد رسانه‌ای جامعه به‌ویژه نسل نوجوان و جوان
- تولید محصولات چندرسانه‌ای جذاب برای نسل نوجوان و جوان
- تغییر ذائقه پوششی و موسیقایی نسل جوان با بهره‌گیری از ظرفیت افراد تأثیرگذار.
- اطلاع‌رسانی و اقدام به‌موقع در خصوص مسائل ترند جامعه

- تحمیل سردرگمی شناختی به دشمن و اختلال در چرخه تصمیم‌سازی وی
- برقراری ارتباط صمیمی خانواده‌ها، معلمان و مسئولین با نسل نوجوان و جوان
- اقناع‌سازی در خصوص اتخاذ تصمیمات محدودساز در حوزه فضای مجازی و حقیقی

بحث و نتیجه‌گیری

در آینده نه‌چندان دور، جنگ‌های نظامی به سمت جنگ‌های شناختی تبدیل می‌شود و جنگ مدرن جنگ شناختی خواهد بود. برای موفقیت در این جنگ‌ها باید اطلاعات را کنترل کرد تا چرخه تصمیم‌گیری دچار مشکل نشود چراکه در غیر این صورت، شکست حتمی خواهد بود. جنگ شناختی میدان تزریق اثرات تهدیدات گوناگون در جنگ ترکیبی است و همچنین نتایج سایر عرصه‌های جنگ ترکیبی در میدان جنگ شناختی قابل بهره‌برداری است؛ بنابراین، نباید صرفاً جنگ شناختی را یکی از عرصه‌های ظهور و بروز جنگ ترکیبی دانست بلکه جنگ شناختی، قرینه و مکمل اصلی جنگ ترکیبی است. یکی از راه‌های رویارویی با توطئه‌های دشمنان شناخت مخاطبین هدف جنگ شناختی است. در مطالعات گذشته صرفاً به جنگ شناختی و عوامل آن پرداخته شده است اما در مقاله حاضر علاوه بر تبیین جنگ شناختی به تأثیر آن بر نسل زد و شناسایی چالش‌ها و راهکارهای اجرایی پرداخته شده است. نسل زد به‌واسطه حضور گسترده فناوری‌های پیشرفته از قبیل، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی، تلفن همراه هوشمند، تبلت، رایانه، ماهواره، پیام‌رسان‌های فوری و انواع پلیرها، در اطراف خود همواره بیم خطر در معرض قرار گرفتن تولیدات رسانه‌ای و مجازی هدفمند دشمنان هستند. این مطالعه جهت بررسی تأثیر جنگ شناختی بر نسل زد چالش‌ها و راهکارهای پیش رو شکل گرفت. با توجه به مصاحبه‌ها و تحلیل محتوای انجام‌شده که در آن ۴ بعد اصلی شامل تغییر باورها، تغییر افکار، تغییر رفتارها و تغییر ساختار شناسایی شد. در بعد تغییر باورها، سه مؤلفه باورهای اعتقادی، هنجارهای اجتماعی و تغییر فرهنگ ایرانی-اسلامی کدگذاری و ۲۱ شاخص شامل عادی‌سازی گناه، تغییر هنجارهای جامعه، تغییر نگرش به فرهنگ زیسته، حجاب، غیرت، فرهنگ شهادت و شهیدان، فرهنگ ظهور، مکتب اسلام، هویت ملی، قداست زدایی، از بین بردن عفت، نگرش نسبت به دین، ارزش‌های دینی و انقلابی، در بعد تغییر افکار، دو مؤلفه ترویج افکار منفی و غربی و ۱۷ شاخص شامل ناامیدی، آینده تاریک، اشتباه دوست و دشمن، تقبیح اتحاد و همبستگی ملی، عدم احساس مسئولیت، درک ناصحیح از دستاوردها، ایجاد نارضایتی، مهاجرت، ایجاد تردید و شک، القای تفکر ما نمی‌توانیم، محصولات مجازی، تحریف واقعیت‌ها، تفکر غربی نسبت به مسائل جنسی، عادی‌سازی استعمال مواد مخدر، مسئله ازدواج سفید، شایعه‌پراکنی و فریب، در بعد تغییر رفتارها، دو

مؤلفه رفتار فردی و رفتار اجتماعی و ۱۹ شاخص شامل قانون‌گریزی، ترویج فساد، سرکشی، تمرد، سبک زندگی، بی‌اخلاقی، جلوگیری از خلاقیت، جلوگیری از کسب دانش، تغییر رفتار اقتصادی، اشرافی‌گری، انزوا، افسردگی، کاهش مهارت‌های ارتباطی، مواد مخدر، عادی‌سازی دوستی با جنس مخالف، تغییر ذائقه موسیقایی، قبح زدایی از نمایش زندگی و اندام خصوصی، ترویج نمایش برهنگی، پوشش متفاوت، عدم مشارکت سیاسی و در بعد تغییر ساختار دو مؤلفه مشروعیت زدایی از نظام سیاسی و براندازی با ۱۴ شاخص شامل شکستن اقتدار حاکمیت، منازعه با حاکمیت، آلوده کردن فضای اجتماعی، دوقطبی سازی، احساس افول نظام سیاسی، فاصله بین مسئولین و نسل زد، استحاله فرهنگی، تنفر، اعتماد زدایی، اعتبار زدایی، مشروعیت زدایی، ناکارآمد نمایی، برجسته‌سازی تضادهای رفتاری و اجتماعی مسئولین و هنرمندان متناسب به‌نظام، نگرش نسبت به سیاست احصاء شد.

اکنون رفتار دشمن تغییر کرده و جنگ شناختی تکامل یافته و وارد حوزه جنگ‌های هیبریدی یا ترکیبی شده است. بر این اساس، پیشنهاد می‌گردد پژوهشگران در مطالعات آینده به تأثیرات حوزه جنگ ترکیبی بر نسل جوان بپردازند.

منابع

- مقام معظم رهبری (۱۴۰۱). مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری.
- جوانی، محمد. (۱۴۰۱). *علوم شناختی در جنگ شناختی*. چاپ چهاردهم، تهران، انتشارات نواندیشان دنیای کتاب.
- طاهری زاده، محمدناصر و ترابی، قاسم (۱۴۰۰). انقلاب سایبری و تحول مفهوم جنگ اطلاعاتی در عرصه روابط بین‌الملل. *فصلنامه مطالعات بین‌الملل*، ۱۷(۴)، ۶۵-۴۷.
- عراقی، عبدالله؛ بیگدلی، محمد و رجبی، اصغر. (۱۴۰۱). واکاوی اهداف جنگ شناختی دشمن و راهکارهای تاب‌آوری مقابله با آن با تأکید بر آموزه‌های قرآن. *فصلنامه علمی دفاع مقدس*، ۸(۴۱)، ۱۴۳-۱۶۲.
- قیامی، برات؛ سجادی اصل، وحید و مصدق، مسعود. (۱۳۹۹). معماری سازمانی جنگ شناختی در ارتش جمهوری اسلامی ایران. *دو فصلنامه علمی بازی جنگ*، ۳(۷)، ۱۳۳-۱۵۲.
- کوثری، مسعود. (۱۳۸۷). نسل‌های ایکس، وای و زد و سیاست‌گذاری فرهنگی در ایران، *فصلنامه راهبرد فرهنگ*، ۱(۳)، ۶۵-۸۵.
- محبوب، حسن و شکوری، سعید. (۱۴۰۱). جنگ شناختی مدرن: از شناخت در رزم تا عرصه جنگ شناختی، *فصلنامه مطالعات منابع انسانی*، ۱۲(۲)، ۱۵۶-۱۸۰.
- محمدی نجم، سیدحسین. (۱۳۸۷)، جنگ شناختی، بعد پنجم جنگ، مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری دفاعی-مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی

نوری، زهره. (۱۴۰۱). نگاهی بر ابعاد روان‌شناختی و سبک زندگی نسل متولدین دهه‌های هشتاد و نود. تهران؛ انتشارات بوی کاغذ.

- Bergan, B. (2021), Real-Life Mind-Control Technologies. Retrieved from interesting engineering. Aavailabe at: [https://interestingengineering.com / mind-control-technologies-bci-brainstroms-goverments-nanoparticles](https://interestingengineering.com/mind-control-technologies-bci-brainstroms-goverments-nanoparticles).
- Bureau, U. C. (2021). *Behind the 2018 us. Midterm Election turnout. The united states census Bureau*. Rctrieved Jun.
- De Week, H. and Ferguson, V.(2020). Educating generationz: Psychosocial dimensions. *Journal of Nurs Education in Practice*, 49(2),102901.
- Forstmann, B. U., Wagenmakers, E.J., Eichele, T., Brown, S. and Serences, J. T.(2011). Reciprocal relations between cognitive neuroscience and formal cognitive models: opposites attract? *Trends Cognition*, 15, 272-279.
- KAY, K.N., Naselaris, T., Prenger, R. J. and Gallant, J. L.(2008). Identifying images from human brain activity. *Nature*, 452,352-355.
- Kellogg, R.T.(2007). *Cognitive Psychology*. London:Sage Publications.
- Kriegeskorte, N. and Mok, R.m.(2018). Building machines that and compute like brains. *Behavioral and Brain Sciences*, 40, 269.
- Marblestone, A. H., Wayne, G. and Kording, K. P.(2016). Towards an integration of deep learning and neuroscience. *Computational Neuroscience*, 10,94.
- Reed, S.K.(2010). *Cognition: Theories and Applications*. London: Cengage.
- Zerbavel, E. (2019). *The oxford Handbook of Cognitive Sociology*. Edited by Wayne H. Brekhus and Gabe Ignatow. New York: Oxford Univercity Press.